

Umieszczenie nieletniego w zakładzie poprawczym w świetle przepisów ustawy z dnia 26 października 1982r. o postępowaniu w sprawach nieletnich.

Ustawa z dnia 26 października 1982r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (t.j. Dz.U. z 2002r., nr 11, poz. 109 z późn. zm.; zwana dalej „ustawą”) reguluje sposób postępowania wobec nieletnich sprawców czynów karalnych oraz wykazujących przejawy demoralizacji. Ustawa znajduje więc zastosowanie wobec:

- osób, które nie ukończyły lat 18 i wykazują przejawy demoralizacji, oraz
- osób które dopuściły się popełnienia czynu karalnego po ukończeniu lat 13 ale przed ukończeniem lat 17 (czynem karalnym jest czyn zabroniony przez ustawę jako przestępstwo lub przestępstwo skarbowe albo jedno z dwunastu wskazanych przez ustawę wykroczeń).

W ustawie zostały wskazane środki, które sąd może zastosować wobec nieletniego - jest to katalog środków wychowawczych oraz najsurowszy środek (środek poprawczy), polegający na umieszczeniu nieletniego w zakładzie poprawczym. W wyjątkowych, wskazanych w ustawie sytuacjach, istnieje także możliwość zastosowania wobec nieletniego kary przewidzianej w kodeksie karnym.

Zgodnie z art. 10 ustawy sąd rodzinny może orzec umieszczenie w zakładzie poprawczym nieletniego, który dopuścił się czynu karalnego zabronionego jako przestępstwo (lub przestępstwo skarbowe), jeżeli przemawiają za tym wysoki stopień demoralizacji nieletniego oraz okoliczności i charakter czynu, zwłaszcza gdy inne środki wychowawcze okazały się nieskuteczne lub nie rokują resocjalizacji nieletniego. Umieszczenia w zakładzie poprawczym nie można więc stosować wobec nieletniego, który dopuścił się popełnienia czynu karalnego w postaci wykroczenia albo wykazuje jedynie przejawy demoralizacji.

Należy podkreślić, że w każdej sprawie nieletniego (a więc także rozważając możliwość jego umieszczenia w zakładzie poprawczym) należy kierować się przede wszystkim dobrem nieletniego, dążąc do osiągnięcia korzystnych zmian w jego osobowości i zachowaniu oraz zmierzając w miarę potrzeby do prawidłowego spełniania przez rodziców lub opiekuna ich obowiązków wobec nieletniego,

uwzględniając przy tym interes społeczny (art. 3§1 ustawy). W postępowaniu z nieletnim bierze się pod uwagę osobowość nieletniego, a w szczególności wiek, stan zdrowia, stopień rozwoju psychicznego i fizycznego, cechy charakteru a także zachowanie się oraz przyczyny i stopień demoralizacji, charakter środowiska oraz warunki wychowania nieletniego (art. 3§2 ustawy).

Przed wydaniem orzeczenia o umieszczeniu nieletniego w zakładzie poprawczym sąd ma obowiązek zwrócić się do rodzinnego ośrodka diagnostyczno - konsultacyjnego lub innej specjalistycznej placówki o wydanie opinii dotyczącej kompleksowej diagnozy osobowości nieletniego oraz określenia właściwych kierunków oddziaływania na niego (art. 25 ustawy).

Jeżeli na podstawie materiałów zebranych w toku postępowania wyjaśniającego sędzia rodzinny uzna, że zachodzą warunki do umieszczenia nieletniego w zakładzie poprawczym, wydaje postanowienie o rozpoznaniu sprawy w postępowaniu poprawczym (art. 42§2 ustawy). Od tej chwili postępowanie wobec nieletniego prowadzone jest przy odpowiednim zastosowaniu kodeksu postępowania karnego, zaś nieletni musi mieć obrońcę (jeśli nie ma obrońcy z wyboru, należy dla niego wyznaczyć obrońcę z urzędu). Zasadą jest, że rozprawy w toku postępowania poprawczego toczą się z wyłączeniem jawności.

Orzekając o umieszczeniu nieletniego w zakładzie poprawczym, sąd nie wskazuje okresu, na jaki nieletni będzie w tym zakładzie umieszczony. Zgodnie z art. 73§1 ustawy wykonywanie środka poprawczego ustaje z mocy prawa z chwilą ukończenia przez nieletniego 21 lat. Sąd rodzinny może jednak warunkowo zwolnić nieletniego z zakładu poprawczego, jeżeli postępy w jego wychowaniu pozwalają przypuszczać, że po zwolnieniu z zakładu nieletni będzie przestrzegał porządku prawnego i zasad współżycia społecznego. Warunkowe zwolnienie nie może nastąpić wcześniej niż po upływie 6 miesięcy od umieszczenia nieletniego w zakładzie i następuje na okres próby (od roku do trzech lat), w czasie którego stosuje się wobec nieletniego środki wychowawcze (art. 86,87 ustawy). Sąd rodzinny może także warunkowo odstąpić od wykonania orzeczenia o umieszczeniu w zakładzie poprawczym, jeżeli po jego wydaniu, a przed umieszczeniem nieletniego w zakładzie poprawczym w zachowaniu nieletniego nastąpiła istotna poprawa. Warunkowo odstępując od wykonania orzeczenia sąd stosuje wobec nieletniego środki wychowawcze (art. 88 ustawy).

Orzekając o umieszczeniu nieletniego w zakładzie poprawczym już w samym wyroku sąd może warunkowo zawiesić umieszczenie nieletniego w tym zakładzie, jeżeli właściwości i warunki osobiste oraz środowiskowe sprawcy, jak również okoliczności i charakter jego czynu uzasadniają przypuszczenie, że pomimo niewykonania środka poprawczego cele wychowawcze zostaną osiągnięte. Warunkowe zawieszenie następuje na okres próby (rok do trzech lat) w czasie którego stosuje się wobec nieletniego środki wychowawcze.

Przed wydaniem orzeczenia o umieszczeniu nieletniego w zakładzie poprawczym możliwe jest tymczasowe umieszczenie nieletniego w placówce o charakterze izolacyjnym - w schronisku dla nieletnich. Zgodnie z art. 27 ustawy nieletniego można umieścić w schronisku dla nieletnich, jeżeli zostaną ujawnione okoliczności przemawiające za umieszczeniem go w zakładzie poprawczym, a zachodzi uzasadniona obawa ukrycia się nieletniego lub zatarcia śladów czynu karalnego, albo jeżeli nie można ustalić tożsamości nieletniego. Umieszczenie nieletniego w schronisku może nastąpić wyjątkowo także wtedy, gdy zostaną ujawnione okoliczności przemawiające za umieszczeniem go w zakładzie poprawczym, a nieletniemu zarzucono popełnienie jednego z najpoważniejszych czynów karalnych (m.in. zabójstwa, ciężkiego uszkodzenia ciała, zgwałcenia dokonanego ze szczególnym okrucieństwem lub wspólnie z inną osobą, rozboju).